

Kuran'a Göre Bütünleşmesi Gereken Kavramlar

Dr. Hüseyin Kara

Araştırmacı, baarankara53@gmail.com

Özet

Bu makale, İslam dininin hayatın tüm yönlerini kapsayan bir öğreti olduğunu savunmakta ve din-dünya ayrımını eleştirmektedir. İslam'ın yalnızca bireysel ibadetlere değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve siyasal hayatı düzenlemeye yönelik hükümleri olduğuna dikkat çekmektedir. Kuran'ın ve kâinatın birbirine bağlı iki kitap olduğu, İslam'ın dünya ve ahiret saadeti için bütüncül bir yaşam tarzı sunduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, akıl ve vahyin birlikte çalışmasının gerekliliği, ilim ve imanın birbirini tamamladığına dair görüşler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam, din-dünya ayrımı, Kuran, kâinat, akıl-vahiy dengesi, ilim, iman, İslam hukuku.

Concepts That Should Be Integrated According to the Qur'an

Abstract

This article argues that Islam is a comprehensive teaching that covers all aspects of life, challenging the separation between religion and worldly affairs. It emphasizes that Islam not only focuses on individual worship but also provides rules for social, economic, and political life. The article highlights the Qur'an and the universe as two interconnected books, and stresses the importance of understanding them together. Furthermore, it discusses the necessity of the harmony between reason and revelation, and how knowledge and faith complement each other.

Keywords: Islam, religion-world separation, Qur'an, universe, reason-revelation balance, knowledge, faith, Islamic law.

Giriş

İslam, hem bireysel hem de toplumsal hayatın her alanında yol gösterici ilkeler sunan bir dindir. Bu makalede, din ve dünya hayatının ayrılması gerektiği görüşü eleştirilmekte ve İslam'ın hem dünya hem de ahiret için bütüncül bir yaklaşım sunduğu ifade edilmektedir. Kuran ve kâinat, insan için rehberlik eden iki kitap olarak ele alınmakta ve bu kitapların birlikte okunup anlaşılmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, akıl ve vahyin, ilim ve imanın birlikte işlev görmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

1-Din-Dünya

Hak dinlerin gönderiliş sebebi, insanların dünyada insana yakışır bir seviyede yaşamaları ve bu fânî dünyanın aldatmalarından en az zararla kurtulup, ebedî mutluluğa ulaşmalarını temin etmektir. Kaliteli ve pek üstün özelliklere sahip olan insan oğlunun bu yönlerini kıskanıp haset eden bunca düşmanları varken, ilâhî mesajlar eğer onun imdadına yetişirse onun dünyada da ukbada da huzura ermesi imkânsızdır. Mevcut âlemin hali buna en büyük şahittir. Eğer insan kendi mahiyetine yerleştirilmiş olan cihazatın farkına varır ve kendini dünyada konuşlandıracağı yeri doğru kodlarla tesbit edebilirse; yani dünyasını ukba endeksli yaşamaya bağlayabilmişse onun hayatının merkezinde İslam dininin prensipleri hâkim olması gerekir. Çünkü dünyanın da ukbanın da huzuru bu beş harfli kelimenin esrarında gizlidir. O da İslâm'dır. (Elmalılı, 2006)

İnsanı yaratan Allah, onun ruh ve bedeninin ihtiyaçlarını da şüphesiz en iyi bilen ve gönderdiği dinler vasıtası ile de insana bildiren yine O'dur. İnsan için yarattığı yiyecekler insan vücudunun ihtiyaçlarını karşılamada ne kadar isabetli ise, ruhunun ihtiyacı olan iman ve amelin de insan için o kadar isabetli bir ihtiyacıdır. Dahası insanın dünyadan sonraki yolculuğunu da en doğru bir biçimde insana haber veren yine O'dur. Yoksa yaşadığımız dünyanın bütün sırlarını anlamakta zorlanırken kabir hayatını, mahşeri, cennet-cehennemi hiç anlama şansımız olmayacaktı, eğer O bildirmeseydi. Hasılı dinin olmadığı bir dünya hayatı çok eksik bir hayat olmaktan öteye geçemeyecektir. Bütün bu gerçekler ortada iken insan Hak dinden hiç yararlanmadan dünya

hayatını kendi aklı ile tasarlamaya kalkıştığı andan itibaren art arda yapacağı yanlışlar sarmalının altında ezilmeye mahkumdur. Evet, akıl Allah'ın insana verdiği en önemli bir cihaz olmakla birlikte insanlığın bütün geçmişi şahittir ki Hak dinden bağımsız ve kendi başına yaptığı bütün düzenlemeler başarısızlıkla sonuçlanmış ve adeta insanın aklı başına bela olmuştur. Halbuki dünya Allah'ın mahluku, insan da O'nun, iki mahlukun uyumlu bir hayat yaşamasının şartlarını Allah'ın gönderdiği bir din ile bildirmesinden daha tabii ne olabilir? Akıl nakil (din) ile uyumlu çalışırsa maksad-ı ilâhî daha kolay anlaşılır. Eğer akıl dini ıskalarsa o zaman insan karanlıktan hiç kurtulamaz ve nitekim kurtulamadı da. Mevlâna Celaleddin-i Rumî Hazretleri bunun için ‘‘Aklını şeriatın önünde kurban et’’ diyor (Mevlana, 2004). Çünkü akıl naklin aydınlığından yararlanmazsa kendi ürettiği karanlıklarda boğulur. Burada sofestaiyye gibi kendini de aklını da inkâr edip ifrata da gerek yok, mutezile gibi aklı naklin önüne geçirip tefrite de gerek yok. İslam itikadına göre aklın da naklin de sahibi Allah'tır. Fakat bunların her ikisi de bir süreliğine insana emanet edilmişlerdir. İnsan bu emanetleri kullanırken her ikisini de yerli yerinde kullanmakla yükümlüdür. Akıl çok önemlidir zira ‘‘aklı olmayanın dini de yoktur’’ (Ebû Dâvûd, *Sünen*, Kitâbü'l-Akdiye, Hadis No: 3643; Tirmizî, *Sünen*, Kitâbü'l-Birr, Hadis No: 2023.) prensibi geçerlidir. Din çok önemlidir. Zira ‘‘dini olmayanın da aklı yoktur.’’ Gerçeği nümeyandır. Bunların her ikisinin uyumlu birliktelikleri ise orta yoldur. Müslüman bu orta yolun yolcusudur. Hem akıl ve hem de din gerçek safiyetlerini koruyorlarsa asla birbirlerine zıt olamazlar. Bunun için Hak dinler aklı muhatap alırlar. Akılları da ancak Hak dinlerin getirdiği değerler tatmin edebilirler. (Okatan, 2024)

İslam dininin anlayışı bu iken, orta çağda batı dünyasında gelişen talihsiz olaylar dinin dünya hayatından çıkartılmasına sebep olmuştur. Burada kilise mi haksız, yoksa Hristiyanlığı kiliseye hapsedenler mi haksız? Bunu tartışmak bugün için faydasızdır. Fakat bu hükmün sonuçlarının günümüzde bile varlığını sürdürmesi ve hele bu düşüncenin hiçbir zaman tarafı olmayan Müslümanları etkilemesi ise asıl konumuzu teşkil ediyor (Rahman, 2009). Hak dinlerin ortak özellikleri iman esasları olduğu gibi (Tevhid, nübüvvet, haşır) dünyaya bakan pek çok prensibin de ortak olduğunu görmekteyiz. Bütün Hak dinlerde doğruluk, adalet, iffet ve yardımlaşma gibi dünya işlerinin mevcut ve ortak olduğunu, bunların zıtları olan; yalan, zulüm, fuhşiyat ve bencilliğin kötü olarak bildirilmesi ortaktır. Aslında akıl da bunların böyle olması gerektiğini kabul eder. Kabulünde zorluk yaşanan gerçek ise ‘‘Bu konular dinin değil dünyanın konularıdır, dolayısıyla bunlara insanlar kendi akılları ile çözüm üretsın ve din bu konulara ilişmesin’’ hezeyanıdır. Dünya hayatına dinin müdahalesini istemeyen ve her konuyu kendi aklımızla çözüme kavuştururuz

küstahlığında bulunanlar, bunların hiç birisinin yerine aklın üretimi olan daha iyisini getirememiştir. İnsafı zümre ise bir türlü çözüm getiremedikleri dünyevi işlerinde dinden yardım almayı düşünmüştür. Halbuki Hak dinler bir stepne değildir. Hele İslam hiç değildir. Şurada yedek olarak dursun hin-i hacette bakarız anlayışı ile dinden istifade edilemez. Üstelik Hak din bir bütündür. Parçası bir işe yaramaz. Dinin bir tarafını alıp diğer tarafını bırakmak dindarlık sayılmadığı gibi, böyle bir davranış kimseye de bir fayda sağlamaz (İbn Rüşd, 2009; Kettani, 1997).

Hak dinin beyanlarına kulak tıkayan insanların acınası durumlarına bakıldığında, görünen o ki; bunlar en büyük zararı kendilerinin ürettikleri yanlış işlerden ve tutarsız söylemlerinden görmektedirler. Dünya-ahiret, her iki tarafta da abâd olmanın (saadet-i dareyn) yolunu gösteren Yüce Rabbi'miz din ile dünyanın birleşmesi yani dünya hayatının kurallarını kutsal bir kitabı seçtiği elçisi aracılığı ile insanlara gönderiyor ve böylece din ile dünyayı bütünleştiriyor. Buna karşılık bir kısım ahmak kullar da buna itiraz edip "din işleri ayrı, dünya işleri ayrı olmalı" demeye getiriyor. İşte tam burada Allah ile kullar arasında cidal başlıyor. Aslında Allah'a gereği gibi inanıp O'na bağlananların böyle bir problemi hiç olmadı ve olmaz da. Zira Allah'a kul olmayı başkalarına kul olmaktan kurtulmak olarak gören talihli Müslümanlar her zaman hepsini yapamasa da, eğer bir konuyu Allah emretmiş ise (hikmetini henüz anlamasa da) onun doğruluğuna inanmıştır ve gereğini yapmaya da çalışmıştır.

Allah'ın koyduğu ilâhî kurallara uyararak dünyalarını bir nevi cennetlere çeviren kullarına ahirette gerçek cenneti vereceğini peygamberler aracılığı ile söylüyor, kutsal kitaplar da bunu tasdik ediyor. Buna rağmen bugünün dünyasında yaşayan insanların pek çoğu hatta Müslüman geçinenlerin bir kısmı da bu gerçeklere lisan-ı halleriyle şöyle bir karşılık vermek istiyorlar." Ey Rabbimiz Sen bize ebedî saadet yurdu olan cennetleri vereceksen yine ver. Fakat dünya işlerini bize bırak. Biz keyfimize göre bir hayat yaşayalım, gönderdiğin dinlerin kuralları dünyada bizleri çok bağlamasın. Biraz bizden öncekilerden gördüklerimizden, biraz da aklımızın bizi yönlendirdiği kadar kendi dünyamızı biz kendi kendimize inşa edelim" diyorlar. Bu zavallılar bilmiyorlar ki Allah çok Gayûr'dur. Kulları için koyduğu kuralların üstüne başkalarının kural uydurmasına müsamaha nazarı ile bakmaz.

Batı dünyasında orta çağda dinin hayattan uzaklaştırılması olayı asırlar sonra laiklik prensibi ile devletlerin anayasalarında kanun olarak da yerini aldı. İncil'in tahrife maruz kalması sonrasında

yaşananlar neticesi olayın buralara kadar geleceği az veya çok tahmin edilir bir durumdu. Asıl konu İslam dini ve Müslümanlar için hiç de hak etmedikleri bir tarzda Batıda dikilen bu laiklik gömleğinin Müslümana giydirilmek istenmesi olayıdır. Hıristiyanlık ile Müslümanlığın aynı terazinin kefelerinde tartılmak istenmesidir. Bu ise dün de yanlıştı, bugün de yanlıştır. Zira mevcut Hıristiyanlık öğretileri dünyayı ıskahıyor. Zaten baştan itibaren Yahudiliğin dünyayı öncelemesini tadil etmek üzere gelen bir din olması da buna sebep olmuş olabilir. Fakat bütün bunlar doğru olsa da asla İslam dininin de bunlar gibi hayattan elini eteğini çeken bir din konumunda olması manasına gelmez. Tam aksine İslam dini ile dünya hayatı bir birlerinden ayrılamazlar. Zira bir din düşünün ki; mensuplarının tuvalete giriş-çıkışlarına prensipler getirmekten tutun da devlet başkanının seçilme şartlarına kadar her türlü dünyevî konuları prensiplere bağlamış, sosyal hayatı da ahlakî prensiplere bağlamış, koyduğu her türlü ibadetin dünya yansımaları olsun ve bu din dünya ile entegre olmasın. Hiç mümkün değil. Onun için İslam dini bir hayat dinidir. Dolayısıyla kulların Allah ile olması gereken ilişkilerini bildirdiği gibi kulların diğer kullarla ve dünya ile olan ilişkilerini de aynı gerçeklikle bildirir. Zira dine inananların ahiret saadeti bu dünyadan geçmektedir. Dünyası düzgün olmayanın ahireti düzgün olmaz. Bu düzgünlüğü de ancak din sağlar. Helal rızık temin etmek için meşru bir işte çalışmayı ibadet seviyesinde makbul gören, Çoluk-çocuğun rızıkını kazanmak için gurbette çalışırken ölen ile savaşta ölene büyük mükâfat vaad eden bir din nasıl dünyadan ayrılabilir? Savaş hukuku olan tek bir din vardır o da İslam dinidir. Savaşa bile prensipler koyan bir din barış prensipleri koymaz mı? Halbuki savaş dünya hayatında geçicidir, istisnadır, barış ise asıldır ve kalıcıdır.

İslam dini gibi bir Hak dinin dünya hayatının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatın bütün üniteleri ile alakalı hükümleri vardır. Hatta ferdî, ailevi hukukun yanı sıra devlet hukuku ve devletler arası hukuka varıncaya kadar insanın dünyadaki akla gelebilecek bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek hukukî düzenlemeler İslam dininde mevcuttur. Bu hükümlerin değişmez olanları Kitap ve Sünnetin bildirdikleridir. Zamana göre değişebilenleri de icma ve kıyasın konusunu teşkil etmektedir. Bu hükümleri ihlal edenlere de müeyyideleri vardır. Bu açıdan bakıldığında vicdanlara ve mabetlere hapsedilen dinlerin hiç birisi Hak dinin yerini tutamaz. Gerçek din, dünya hayatı ile kaim olan ve dünyada iken dinin kurallarına göre yaşayan insanların ahiretlerini cennetlere çeviren dindir. O da İslam dininin tâ kendisidir.

2. Kuran – Kâinat

Âlemlerin Rabbi olan Allah, insanların nazarlarına; biri tenzîlî, diğeri tekvînî olmak üzere iki kitap sunuyor: Kuran ve Kâinat kitapları. Aslında kendisi de üçüncü bir kitap olan insanın, bu iki kitabı beraberce mütalaa etmesi isteniyor. Çünkü kâinat ta, Kuran da sonuçta insan içindir. Bu iki, hatta üç kitabın müellifi aynı Allah'tır. Biri mütekellim-i Ezelinin Kelâm sıfatından, diğeri de Hallak-ı A'zâmın Hâlik ve Sâni' sıfatlarından kâf-nun fabrikasında imal edilmişlerdir. Dolayısıyla aynı kelâm ve iradenin mahsulü olduklarından birbirleriyle uyumlu yaratılmışlardır. Birbirlerinden ayrılmaları hiç mümkün değildir, zira bunlar birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Biri ötekisiz olamaz, ötekisi de berikisiz. Kuran kâinatın okunan tipi, kâinat da sessiz Kuran. Her ikisini de insan seslendirecek ve yaratılış gayelerine uygun hale getirecek. Bu iki kitabın ayrı ayrı okunup mütalaa edildiği yer ve zamanlarda insanlık hep kaybetmiştir ve kaybetmeye de devam edecektir. Çünkü yanlış yol ile doğru hedefe varılamaz. Yer yüzünde Allah'ın halifesi unvanını taşıyan (2,30) ve emaneti yüklenen insanın (33,72) bu iki kitabı beraberce okuma mecburiyeti vardır. Aksi bir durum hal-ü pür melâlimizin resmidir (Gülen, 2012).

Bu iki kitabın ayetleri vardır. Birisinin (Kuran) ayetleri okunur, seslendirilir ve üzerinde tefekkür ve tezekkür edilir. Emir ve yasakları hayata aktarılır. Diğerrinin (Kâinat) ayetleri temaşa edilir, üzerlerinde araştırmalar yapılır, san'atlı yaratılışları üzerine tefekkür ve tezekkür edilir. Her iki kitabın ayetleri üzerinde birlikte çalışma yapıldığında insanın imanı güçlenir. Taklidler tahkike dönüşür. Her iki kitabın ayetlerinin aynı Kudret elinden çıktığı aşikâre görülür. Çünkü böyle kitapları başka bir müellif yazamaz. Derin bir tefekkür ile bakıldığında Kuranın ayetleri ile kâinatın ayetleri mucize oluşları (Benzeri yapılamaz) açısından aynıdırlar. İnsanlık âlemi bugün ulaştığı teknolojik gelişmişliğine rağmen bütün güçlerini bir araya getirseler bile ne Kuranın ayetlerinden bir ayetini yazabilirler (2,23) ve ne de bu kâinatın en küçük ayetlerinden biri olan bir sinek yapabilirler. (22,73)

Bu iki kitabın birbirlerine bakan tarafları ile konu ele alındığında görülen manzara şudur; Kuran kâinatı okumakta, Kâinat da Kuranı dinlemektedir. Bu tabloyu seslendiren Üstad Bediüzzaman Hazretleri 25. Sözde şöyle buyuruyor. "Kuran şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi ve ayat-ı tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerin tercüman-ı ebedisidir." (Bediüzzaman, 25. Söz) Bu enfes beyan, Kuran ile kâinatın bu kadar güzel uyumunu anlatmada eşsizliğini muhafaza ediyor.

Kâinatın sırlarını doğru tercüme edebilmenin yolu Kur'anı iyi anlamaktan geçtiği gibi, Kur'anlaşmanın en kolay yolu da kâinat ile bütünleşmekten geçiyor (Taberî, 1999; Nasr, 1994).

İnsanlık tarihinde bu nazik dengeyi tutturamayan talihsizler, kâinattaki güçlere tapma gibi en âdî davranışı sergilemekten kendilerini kurtaramamışlardır. Onun için Kuransız kâinat karanlık, kâinatsız Kur'an da anlamsızdır. Bu iki kitap tapılmak için değil, anlaşılıp sırları çözülsün ve kitapların müellif-i ezeli olan Allah, Esmâ ve Sıfatları ile bilinsin, O'na kulluk yapılsın diye yaratılmışlardır. Bir hadis-i kutsî de "Ben gizli bir hazine idim. Bilineyim diye mahlukatı yarattım." buyuruluyor.

Bunca hakikatler ayan-beyan ortada iken, günümüz itibarı ile bu iki kitabı ne Müslümanlar ve ne de gayri müslimler beraberce okuma başarısını gösterememenin acı sonuçları insanlığı huzursuz etmektedir. Öncelikle Müslümanlardan beklenen husus; birinci kitap olan Kur'an-ı Kerim'i okuyup anlayıp, kâinata o gözlükle bakıp sırlarına muttali olmaları gerekir. Bu birlikte okuma ile elde edilen medeniyetin saadet-i dareyni netice vermesi beklenir. Tarihte bir zamanlar olduğu gibi. Okunduğu halde kâinata yansımayan Kur'an ile Müslümanlar sadece ahirette derece kazanabilirler, fakat dünyada zillet ve meskenetten hiçbir zaman kurtulamazlar.

Sünnetullah olarak bilinen Allah'ın değişmeyen kanunlarına bakıldığı zaman, açıkça görülüyor ki; bu kanunlara kim riayet ederse sonuç elde eder. Müslim, gayri müslim fark etmez. Kitaplardan sadece birisini okuyup da ikincisi ile ilgilenmeyenler sadece bir yerde mükafat alırlar. Gayri müslimler de bu iki kitaptan sadece Müslümanların aksine kâinat kitabı ile ilgilenip Kur'an kitabı ile ilgilenmediklerinden dünyalarını ma'mur etseler de ahiretlerini harap ediyorlar. Halbuki insanlar iki kitabı birlikte okuyarak ancak dünya ve ahiretlerini kazanacaklardır.

Bu iki kitabı okuma biçimi hem müslim ve hem de gayri müslimler için problemlidir. Bu iki kitabı ayrı ayrı okumanın her iki tarafa da faydadan çok zararı vardır. Problemin halli için iki yol gözüküyor. Birincisi: Tarihte olduğu gibi Müslümanlar bir kez daha bu iki kitap birlikte nasıl okunarak insanlığın evc-ü kemaline ulaşabileceğini göstereceklerdir. İlim-irfan merkezli bir medeniyetin sahipleri olacaklardır. Dünyaya da insanlık dersi vereceklerdir. İkincisi: Gayri müslim dünya hidayete erip Müslümanlara bu iki kitabın birlikte nasıl okunacağını göstereceklerdir. Üçüncü hal muhaldir.

3 İlim – İman

"İlim, iman etmeyi gerektirir." özlü cümlesi aslında bu konunun en kısa özeti hükmündedir. Yazıda ise gerekçelerini ortaya çıkarmaya çalışarak, Allah'ın 'Alîm' isminin insandaki tecellilerinin nasıl kullanılması gerektiğinin izahı yapılacaktır. İster vehbî, isterse kesbî ilim olsun, hangi insanın elinde ilim varsa o güçlü bir insandır. Yani bilgi, güçtür. İlim, insanın sahip olduğu en büyük güç kaynağıdır. Hele bu güç iman ile bütünleşirse o zaman daha üstün bir güç haline dönüşmektedir. Bu hükmü bireysellikten toplumsallığa çıkarttığınızda, yani hangi millet bilgi toplumu olabilmiş ise o millet güçlü bir millet olmuş demektir. Bu, beşer tarihi boyunca hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş, kıyamete kadar da böylece devam edecektir. İlmin yokluğu veya azlığı insanlık için hep felaket olmuş, cahil topluluklar hiçbir zaman dünyada insan gibi yaşayamamış, vahşetten de kurtulamamışlardır. Medeniliğin temelinde ilim harcı vardır. Medeniyetler, bilgiye dayalı yükselir (İhsanoğlu, 2004).

İlmin en sağlam ve en doğru olanı, Allah'ın peygamberlere vahiy yolu ile gönderdiği bilgilerdir. Bu mukaddes bilgiyi eğer insanlar değiştirmemiş ve yerine kendi bilgilerini koymamışlarsa vahiy ile gelen bilginin doğruluğu tartışılmaz. Zira doğruları en iyi bilen ve bildiren Allah'tır. Peygamberlerin dışında kalan insanlara Allah'ın verdiği bilgilere de ilham denir. Vahiy evrensel bir bilgi olduğu kadar, ilham da bireysel bilgidir. Vahiy ile gelen bilgileri peygamberler mutlaka duyurmak zorundadırlar. Fakat ilhamı açıklamak mecburiyeti yoktur. İlham, vahye göre biraz daha bulanık bir bilgidir. Vahiy ise nettir ve berraktır. Bir de insanların kâinat kitabından elde ettikleri bilgiler vardır ki ona da müsbet ilimler denmektedir. Bu ilimlerin kaynağı da şüphesiz Allah'ın kâinatı sevk ve idare etmede kullandığı değişmez kanunlardan başka bir şey değildir. Fizik, kimya ve biyoloji gibi ilimlerinin kanun ve prensipleri bu tip bilgileri oluşturmaktadır (Hasan, 2007; Gazali, 2000).

İster dinî ilimler olsun, isterse fennî ilimler; her ikisinin de kaynağı Allah'ın 'Alîm' ismidir. Bütün bir insanlığın bildiklerini bir araya toplama imkânı olsa Allah'ın Alîm ismine nazaran deryada damla bile olamaz. Zira; birisi sınırlı bir ilim, ötekisi ise sonsuz bir Alîm. Mukayeseleri bile mantıksızdır. Buradaki asıl konu insanın bildikleri ile; yani hayatında elde ettiği malûmat ile Allah'ı nasıl bulur da O'na iman eder. Bir hakikat daha var ki; herhangi bir kimsede gerçek bilgi çoksa, onun güçlü bir imana sahip olması gerekir, Allah'ın hidayet etmemesi müstesna. Çünkü,

ilmin varacağı yer imandır. Bundan dolayı ayette; Allah'tan en çok bilgili kulları korkar, buyrulmuştur. **(35,28)** Bilen tanır, tanıyan sever ve sevensen sevdiğini üzmemekten korkar. Eğer insandaki bilgi bu en önemli fonksiyonu görmüyor ve ilim imanı ıskalıyorsa o bilgi yığını hamallıktan öte bir şey değildir. **(62,5)** Daha da vahim olanı ise insanların bildikleri konular çoğaldıkça, eğitimde sınıfları yükseldikçe Allah'a olan imanları azalıyor veya tamamen yok oluyorsa burada çok önemli insanî, ilmî ve imanî problemler sarmalı var demektir. Halbuki ilim ile iman birbirleri ile doğru orantılıdır, bileşik kaplar prensibinde olduğu gibi. İlim arttıkça iman artar, ilim azaldıkça iman da azalır. Aynı zamanda aralarında doğurgan döngü münasebeti vardır. İlim imanı, iman da ilmi besler.

İslam dininin, kadın-erkek her Müslümana ilim elde etmeyi farz kılmasının temel esprisi buradadır. Zira; insan, ilim sayesinde kâmil insan olur. Cahillikle kemalât olunamayacağı içindir ki İslam, ilmi farz seviyesinde tutmuştur. Temel bilgiler farz-ı ayn, branşlar ise farz-ı kifayedir. Bunun daha altı yoktur. İslam dini ilme verdiği önemden dolayıdır ki; mektep ile ma'bedi bir bütünün iki parçası olarak görmüş, ilim meclislerinde bulunmayı gönüllü olarak fazladan ibadet etmeye tercih etmiştir. Bu iki kurum, Müslümanların hayatlarında olmazsa olmaz kurumlardır. Zira mektepler ilmin teorik yanını, mabetler de ilmin ve imanın pratik yönünü teşkil etmektedir. Mektepler ne kadar doğru fonksiyon icra ederlerse mabetler o kadar anlam kazanır. İslam'a göre mabedin yolu mektepten geçer. İlim olmadan ne tahkikî bir iman ne de sürekli bir ibadet anlayışı gelişir. Mabetler ne kadar insanların ruh dünyalarını rahatlatırsa mektepler o kadar aranan ve özlenen kurumlar olurlar. Sonuçta; ilim imanı, iman da ibadeti gerektirir.

İslam medeniyet tarihinde önceleri ilim, iman ve ibadet aynı mekânda yapılıyordu. Vahyin sağanakları altındaki talihliler, Mescid-i Nebevî'de akılları ilim ile doyuyor, kalpleri iman ile doluyor ve ibadetle coşuyorlardı. Daha sonraları bu unsurlar yine mabedin etrafında hayat buldu. Merkezde mabet, çevresinde mektep ile önemli müesseseler mabetten yükselen ezanın diriltici sesi ile hayata tutunuyorlardı.

Son üç asırdır İslam coğrafyasında mabet-mektep birlikteliği can çekiştiği gibi, dinî ilimler ile fennî ilimlerin birlikteliğine de çoktan son verilmişti. Adeta dini bilen dünyayı bilemiyor, dünya ile meşgul olanlar da din ile ilgilenmiyor. Halbuki bunları birbirlerinden ayırmak, insanın ruhunu bedeninden ayırmaktan farksızdır. Dolayısıyla bugün, mektep gerçek bir ilim üretmediği için

taklit ve ezbercilik yapısı ile imana yürünemiyor. Mabetler de ilim ve iman temelli bir ibadet mekânı olmaktan uzakta bulunuyor.

Hiç şüphesiz kurumlar, içindeki insanların kalitesi ile doğru orantılı bir biçimde değer kazanır veya kaybeder. Batı dünyası müsbet ilimlerle meşgul olmayı sürdürdükçe dinî duygu ve düşüncelerden uzaklaşıyor. Bu coğrafyada ilim, iman etmeyi gerektirmiyor tezi hâkim görülüyor. Müslümanlar ise 'ilim iman etmeyi gerektirir' tezlerini isbat etmekten çok uzakta bulunuyorlar. Zira bir buçuk milyarın üstünde bir İslam coğrafyasında bilgi toplumu olabilmiş hiçbir Müslüman millet bulunmamaktadır. Bir dönem Batının uyşuk toplumlarını Müslüman Endülüs Emevileri dirilttiği gibi, insanlık dünyasının bugün ilim ve iman ile yeniden bir dirilişe şiddetle ihtiyaçları vardır. Bu da ilmin ve imanın rönesansı olacaktır.

İslam dininin asıl kaynakları olan kitap ve sünnete (Kuran-Hadis) doğru bir nazarla bakan her mümin, bu ilminin bereketinden azamî derecede istifade edip marifet ufkunu yakalayabilir. Bu ilmi onun imanına takviye verebilir. Kâinat kitabının kanunları hükmünde olan fen ilimleri ile uğraşanlar ise tarafsız ve garazsız bir anlayış ile bu nizama ve intizama bakabilseler onlar da sonuçta iman ufkuna ulaşabilirler. Bu koca kâinata bu kanunları koyan Allah'a iman edip ebedî bir kurtuluşa varabilirler. Bilimlerin kanunları Allah'ın kanunlarıdır. Onları bulup formüle edenlerin değildir.

Bugün bizleri derinden üzen en önemli konuların başında; en son peygamberin ümmeti olmamıza ve bozulmamış bir kutsal kitap elimizde olmasına rağmen, ne İslam coğrafyasında ilmin imana yürüdüğünü görebiliyoruz ne de başkalarına böyle bir gerçeği gösterebiliyoruz. Bu mevcut durumumuzla aslında dinimize de zarar vermiş oluyoruz. Zira; dışarıdan bakanlar İslam dinini bizlerin yaşadığı sığ Müslümanlıkta görüp İslam dinini bundan ibaret sanıyor. Bu yanılığa hal-i hazır durumumuz sebebiyet veriyor. Bu hacaletten en kısa sürede kurtulup ilmin imanı gerektirdiğini bütün dünyaya bu bu sefer Hizmet hareketinin anlatıp göstereceğine yürekten inanıyoruz.

4. Kalp – Kafa

Mümin denge insanıdır ve aşırılıklara kapalı bir hayatın sahibidir. Ne ifrata ve ne de tefrite kapı aralar. O her zaman aldığı terbiyenin gereğini yapmak üzere sahip olduğu bütün değerleri yerli yerinde kullanmayı fitratının bir parçası haline getirmiş bir kişilik sergilemelidir. Dolayısıyla ne aklını öne çıkarıp kalbini unuttur ve ne de kalbî hayatını aklına kurban eder. Bu iki nimetin kadr u kıymetini takdir ederek bu uzuvlarla ne iş yapılacaksa onu yapmayı yeğler. Bu yazıda kalb ve kafa birlikteliğini ele alacağız. (Kalb-Kafa izdivacı)

Kuran-ı Kerim'de **Ahzab suresinin 4. Ayetinde** ‘Allah, bir adamın içinde iki kalb yaratmadı’ buyuruyor. Ayetin siyak ve sibakı burada farklı bir konunun izahı olsa da ilâhî beyan bir gerçeğe vurgu yapmaktadır. O da insanın dualist olamayacağı, kalbinin ve aklının aynı istikamette çalışması gerektiğidir, buna kalb-kafa izdivacı da denir.

Buradaki kalb sözcüğünden; insanın ruh dünyası, manevî tarafı, vicdan mekanizması ve duyguları anlaşılakta, kafa sözcüğü de insana verilmiş en büyük nimetlerden biri olan akıl ve onunla ilişkili olan zekâ, hafıza ve idrak melekeleri kastedilmektedir.

Bütün bu sayılanların hepsinin insan vücudunda fizikî bir organ bulunmakla beraber, bir fonksiyon ifa etmeleri de tamamen ruha bağlıdır. Özellikle kalb ve kafanın o kadar yakın birliktelikleri ve karmaşık ilişkileri bulunmaktadır ki alimlerin farklı yorumlarına sebep olmaları da bundandır. ‘Kalpleri vardır onunla akletmezler’ (7,179) veya ‘Onlar biraz olsun arzı gezip dolaşmadılar ki akledecek kalplere ve sesini işitecek kulaklara sahip olsunlar’ (22,46) gibi ayetlerde akıl ve kalb birbirlerinin yerine geçmişler.

Aklın ziyası kabul edilen fen ilimleri ile, kalbin ziyası olarak bilinen dinî ilimler bir insanda buluşması halinde, insanın ruhunun aydınlık kazanacağı, etrafında cereyan eden olayları okumada daha isabetli kararlar vereceği gerçeğinden hareketle insanın bu iki kanatla ancak doğru bir konuma sahip olacağı bilinmektedir, Bu kanatlardan birincisi olan akılla kâinat kitabını mütalaasından elde ettiği bilgilerle, tümevarım metoduyla eşya ve hadiselerin Allah ile olan ilişkisini çözümede kolaylıklar görecektir. Diğer ikinci kanat olan kalb ile de kitap ve sünnetten elde ettiği bilgiler yardımıyla, tündengelim metoduyla da hem norm aleme ve hem de fizik ötesi

alemlere bakışı netleşecek ve insan gerçekten bir ölçüde kalb-kafa izdivacını iliklerine kadar hissedecektir (Bediüzzaman, 2006; Şatibi, 1997).

Günümüz insanlarının çoğunda maalesef bu iki güç birlikte çalışmaktan çok uzakta buldukları için; aklın bulduklarını kalb doğrulamıyor, kalbin istediğini de akıl bulamıyor. Adeta tek kanatla uçmaya çalışan insanlık her defasında kalkışından bir müddet sonra yere çakılıyor ve kafa-gözü yarıyor. Kalbsiz aklın, akılsız kalbin bir işe yaramayacağını anlayacağı ana kadar bu düşünüş ve kalkışlar devam edeceğe benziyor. Eğer çocukluktan başlayan doğru bir eğitim ile insanlar bu iki gücü nasıl kullanacaklarını bilebilselerdi, kalb-kafa izdivacına ulaşmada çok zorluk yaşamayacakları ortadadır. Zira bu iki güç de insandaki aynı organları kullanarak bilgi ediniyor. Mesela insandaki gözler hem aklın ve hem de kalbin gözleridir. Bunlardan birincisinin işlevi müşahede ise, ikincisinin ki basirettir. Bunların aynı gayeye hizmet etmeleri beklenirken farklılaşmalarının normalde izahı güçtür. Aslında akıllar sebepleri soruştururken, kalpler hikmetleri oluşturmalı değil mi? Bunlar bir bütünü tamamlayan iki yarım iken, tek başlarına yeterli oldukları nerede görülmüştür. İnsan iyi bir söz veya sesi kulakları ile dinliyor. Fakat sözün veya sesin tesiriyle kalbinin etkilendiği akıttığı göz yaşından veya sevinci gülmesinden anlaşılıyor. Gözler gördüğü manzaralar karşısında kalben etkileniyor. Edindiği intibaya göre ya seviniyor ya da üzülüyor.

İlimlerle aklın inkişafı ne kadar önemli ise, iman ve amelle kalbin tenviri de bir o kadar lüzumludur. Bunu da ancak İslamiyet gerçekleştirebilmiştir. Daha önceki dinlerde adeta akıl bir grubun elinde rehin kaldı, kalp de başka bir grubun elinde tutsak. İnsanı paylaştıran bu yöntemle insanlığın dertlerine çare bulunamadığı için İslam dini insanlığın imdadına yetişmiştir. Akıl nerede ise kalb de orada olmalı ki insan bundan faydalanabilsin. Bu konuyu en veciz bir biçimde formüle eden Bediüzzaman Hazretleri *'Aklın zıyası nuru fünun-u medeniyedir.. Kalbin zıyası ulüm-u diniyedir. Bu ikisinin imtizacı ile ruhlar pervaz eder'* (23. Söz) buyurmaktadır.

Buraya kadar zikredilen hususlar, sadece konunun teorisi ile ilgili görüş ve düşüncelerdir. Asıl önemli tarafını işin pratiği teşkil etmektedir. Yani tarihte ve günümüzde kalb-kafa izdivacını sağlamak için neler yapıldı ve bugün neler yapılması gerekir? Sorusuna muknî cevaplar bulmalıyız. Öncelikle, Kuranın dirilttiği Efendimizin (as) ashabı, kalb-kafa izdivacı konusunda da en önde bulunan numune-i imtisal insanlar olduklarına bütün alimler ittifak halindedirler. Zaten sahabe efendilerimizi semanın yıldızları haline getiren konumları da akılları ile kalplerinin aynı

düzlemde faaliyet gösterdiğinin işaretidir. (Akılları ayrı telden, kalpleri de başka telden çalanlar ancak münafik olmuş ve sahabe konumuna yükselememişlerdir) Zira eşya ve hadiseleri doğru okumada onlardan daha kaliteli insan yer yüzü görmedi. Efendimiz'den (sas) sonra dünyanın en hayırlı insanları olma unvanını onlar böyle elde ettiler. Ne akılları kalplerini yanılttı ve ne de kalpleri akıllarına tuzak kurdu. Efendimiz 23 yılda onları yetiştirirken hem akıllarını doyurdu hem de kalplerini tatmin etti. Her ikisinin de ihtiyaçlarını en iyi bilen elbette O (SAV) idi. Onları tabiin takip etti. Bu dönemden sonra bazen akıl öne çıktı kalp biraz ihmal edildi. Bazen de kalbe önem verildi, akıl ihmale uğratıldı. Bütün bunlar belki bilerek ve planlı da yapılmadı. Fakat 15 asır sonra geldiğimiz noktada İslam dünyasında hala kalb-kafa izdivacının fikdanından bahsediyorsak, olması gerekenleri henüz yapamadığımızı gösteriyor (Gülen, 2012).

Bugün ise; çocukların eğitiminde özellikle çocukluk yıllarında hiç öğretime girmeden şuuraltı müktesebat kazandırma eğitimi ile kalpler hazırlanmalı ve gençlik yıllarında ise öğretim yolu ile akıllar aydınlatılmalı ve kalb-kafa izdivacını netice verecek afakî olmayan duygu ve düşünceler kazanmalarına yönelik bir terbiye sistemi takip edilmelidir. Mesela; kalbin faaliyetlerinden olan cömertlik duygusu çocuğun anlayacağı seviyede, tarihten misaller de vererek anlatıldıktan sonra, baba veya annenin vermesi gereken sadakayı çocuğun eliyle vermesini sağlar ve de niçin verildiğini anlatarak aklını ikna ederse zamanla bu çocukta cimrilik hastalığı olmaz. Veya lisedeki fizik dersinde yer çekimi kanununu, suyun kaldırma gücünü veya havanın basıncını öğrenirken, bütün bu kanunların formüllerini bulanların değil kâinatı yaratan Allah'ın kanunları (Sünnetullah) olduklarını birlikte anlatarak kalb-kafa izdivacı gençlerde sağlanmalıdır. Ateist fizikçinin anlatacağı dersten akıllar anlasa da kalpler hiçbir şey anlamaz. Bu bilgi bir Müslüman için hamallıktan öte hiçbir şey de ifade etmez. Veya tekke ve zaviyelerde, zikir meclislerinde evrad-ü ezkâr ile ruhlar coşturulsa da akıl yolu ile kâinat kitabı okunmazsa o da ayrı bir körlük ve eksiklik meydana getirir ki ileride telâfisi çok güç olur.

Onun için akılları ihya edecek olan mektep ile, kalpleri ihya edecek kurum olan ma'bedi, tekkeyi, hatta bedenleri ihya edecek kışlayı bir arada bir bütünlük teşkil edecek biçimde bir arada yapıp işleyen ecdadımız bu işin en doğrusunu yapmıştır. Yapmıştır da Osmanlı devlet-i Aliyesi altı asrı aşkın ayakta kalabilmiştir.

Hizmet bir eğitim platformu olarak bu proje ile bir dünya eğitim hizmeti olabilmıştır. Hocaefendi'nin eğitim ufku, aşkın dâvâ şuuru ile bütünleşince yeni neslin kalb-kafa izdivacı

sağlanabilmiştir. Artık bu sistemle yetişen nesiller şimdilerde başkalarını yetiştirmekle meşguller. Maya tuttu ve salih daire hız kazandı. Hasetçiler çıldırda da bu projeye zarar veremezler. Zira Allah'ın yaktığı meşaleyi O'nun izni olmadan kulları söndüremezler. Köle kullar ise hiç...

Sonuç

İslam, hayatın her alanına yönelik hükümler sunarak, dünya ve ahiret saadetini birleştiren bir dindir. Din ve dünya ayrımı, insanı gerçek huzura ulaştırmaktan uzak tutmaktadır. İslam, dünya ve ahiretin dengeli bir şekilde yaşanmasını öngörürken, akıl ve vahyin, ilim ve imanın bir arada çalışmasını teşvik etmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, insanın hem bu dünyada hem de ahirette başarıya ulaşmasını sağlar.

Kaynaklar

1. Ali, M. M. (1997). *The Religion of Islam*. Lahore: Ahmadiyya Anjuman Ishaat Islam.
2. Bediüzzaman Said Nursi. (2006). *Sözler* (2. Baskı). İstanbul: Sözler Yayıncılık.
3. Buhârî, M. b. İ. (2009). *Sahih al-Bukhari* (Çev. M. M. Khan, 9 Cilt). Riyad: Darussalam.
4. Elmalılı, H. Y. (2006). *Hak Dini Kur'an Dili* (6 Cilt). İstanbul: İşaret Yayınları.
5. Ghazali, A. H. M. (2000). *Ihya Ulum al-Din* (C. 1-4). Kahire: Dar al-Minhaj.
6. Gülen, F. (2012). *İnsanın Özündeki Sevgi* (Çev. A. Ünal). İstanbul: Nil Yayınları.
7. Hasan, I. (2007). *Islamic Science and the Making of the European Renaissance*. Cambridge: MIT Press.
8. İbn Rüşd, M. b. A. (2009). *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid* (C. 1-2). Kahire: Darü'l-Hadis.
9. İhsanoğlu, E. (2004). *İslam Dünyasında Bilim ve Teknoloji Tarihi*. İstanbul: IRCICA.
10. Kettani, A. M. (1997). *Laiklik ve İslam*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

11. Mawdudi, A. A. (1999). *Towards Understanding Islam*. Lahore: Islamic Publications.
12. Müslim, M. b. H. (2010). *Sahih Muslim* (Çev. A. Siddiqi, 4 Cilt). Riyad: Darussalam.
13. Nasr, S. H. (1994). *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines*. Albany: State University of New York Press.
14. Okatan, H. İ. “MEVLANA’S PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS APPROACH TO DIALOGUE AND TOLERANCE”, *Synesis*, v. 16, n. 3, 2024.
15. Rahman, F. (2009). *Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition*. Chicago: University of Chicago Press.
16. Şatibi, İ. İ. (1997). *el-Muvafakat* (C. 1-2). Beyrut: Darü'l-Ma'rife.
17. Taberî, M. b. C. (1999). *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vil Âyi'l-Kur'ân* (C. 1-30). Beyrut: Darü'l-Fikr.
18. Ünal, A. (2010). *The Qur'an with Annotated Interpretation in Modern English*. New Jersey: Tughra Books.
19. Watt, W. M. (1985). *Islamic Philosophy and Theology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
20. Zarkashi, M. (2011). *İslam Felsefesi ve İlimleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
21. Qutb, S. (2001). *Milestones*. Indianapolis: American Trust Publications.
22. Abd al-Wahhab, M. (1998). *Kitab al-Tawhid*. Riyad: Darussalam.
23. Yusuf, A. A. (1983). *The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary*. New York: Islamic Book Service.
24. Hanbal, A. b. (2003). *Musnad Ahmad* (C. 1-6). Beyrut: Al-Risalah Publishing House.
25. Mevlânâ Celâleddin Rûmî. (2004). *Mesnevi-i Manevi* (Çev. Veled İzbudak, I. Cilt, Beyit 3724-3727). İstanbul: MEB Yayınları.
26. Ebû Dâvûd, *Sünen*, Kitâbü'l-Akdiye, Hadis No: 3643; Tirmizî, *Sünen*, Kitâbü'l-Birr, Hadis No: 2023.
27. Nursî, B. S. (2004). *Sözler* (25. Söz). İstanbul: Sözler Neşriyat.